

Cumhur ÇİLESİZ / Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı

İNSAN versus DOĞA

Uygarlık, gereksiz gerekliliklerin sınırsızca çoğaltılmasıdır.

Mark Twain¹

Kazanç hırsı sınırsızdır, dur durak bilmez. Tek hedefi üretmek ve tüketmektir. Ne güzelim doğaya acır, ne de yaşayan insanlara. Güzellik ve yaşamı acımasızca ezip yerle bir etmekte bir an bile duraksamaz.

Rabindranath Tagore²

Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Binyıl Bildirgesi

Eylül 2000’de toplanan Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM) Genel Kurulu’nda 147 Devlet ya da Hükümet Başkanı (ve toplam 189 üye ülke) “küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için topluca taşıdıkları sorumluluğu” kabul ederek Binyıl Bildirgesi’ni ilan etmişlerdi.

Söz konusu ilkelerin hayata geçirilmesi için sekiz “Binyıl Kalkınma Hedefi (BKH)” belirlenmiştir. Bu sekiz BKH her bir ülke için 2015 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele alanında sağlanan ilerlemeyi ölçülebilir ve izlenebilir bir biçimde gösterecek şekilde geliştirilmiştir.

Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin gerçekleştirilmesi için harcanan ulusal ve küresel çabalar, BM’nin küresel kalkınma kolu olarak UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından eklenmekte ve koordine edilmektedir. Özet olarak, Binyıl Kalkınma Hedefleri şunlardır:

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
  2. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi
  3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi
  4. Çocuk ölümlerinin azaltılması
  5. Anne sağlığının iyileştirilmesi
  6. HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi
  7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
- Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ulusal politika ve programlarla bütünleştirilmesi; çevresel kaynakların kaybının kazanıma dönüştürülmesi
- Sağlıklı içme suyuna sürdürülebilir biçimde ulaşamayan nüfusun yarı yarıya azaltılması
- 2020 yılına kadar en az 100 milyon gecekondlu sakininin yaşamının önemli ölçüde iyileştirilmesi

8. Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi

Kurallara bağlı, öngörülebilir ve ayrımcılıktan arınmış açık bir ticari ve mali sistem geliştirilmesi. Ulusal ve uluslararası düzeyde iyi yönetim, kalkınma ve yoksullukla mücadele taahhüdü de buna dahildir.

En az gelişmiş ülkelerin özel ihtiyaçlarının ele alınması. Bu ülkelerin ihracatına gümrük vergisi ve kota bağıışıklığı sağlanması; ağır borçlu yoksul ülkelere ödeme kolaylığı sağlanması; resmi iki taraflı borçların iptal edilmesi; ve yoksullukla mücadele eden ülkelere daha eli açık resmi kalkınma yardımı yapılması

Gelişmekte olan ülkelerle işbirliği içinde, gençlik için düzgün ve üretken iş olanakları sağlanması

İlaç şirketleri ile işbirliği içinde, gelişmekte olan ülkelere zorunlu ilaçlara makul fiyatlarla ulaşılabilmesinin sağlanması

Aynı BM Genel Kurul toplantısında Devlet ve Hükümet Başkanları bir

¹ Mark Twain (1835-1910). *Tom Sawyer*’in Serüvenleri ve *Huckleberry Finn*’in Serüvenleri adlı romanlarıyla ünlü ABD’li yazar. Amerikan edebiyatının en önemli mizahçılarındandır.

² Rabindranath Tagore (1861-1941).Yapıtlarını Bengal dilinde vermiş Hintli şair, yazar, besteci, ressam ve mistik.

de Binyıl Bildirgesi yayımlamışlardır. Bu Bildirge'nin konumuz bakımından önem arz eden bölümleri özetlenerek aşağıda belirtilmiştir.

“Devlet ve Hükümet Başkanı olan Bizler ...

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaç ve ilkeleri doğrultusunda tüm dünyada adil ve kalıcı bir barış sağlamaya kararlıyız. Tüm devletlerin egemen eşitliğini; toprak bütünlükleri ve siyasal bağımsızlıklarına saygıyı; uyumsuzlukların barışçı yollardan ve adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak çözümlenmesini; ve ekonomik, sosyal, kültürel ya da insani nitelikteki uluslararası sorunların çözümünde uluslararası işbirliğini yüceltmeye yönelik her çabayı destekleyeceğimizi bir kez daha beyan ederiz.

Bugün karşımızda bulunan en temel sorunun, küreselleşmenin tüm insanlık için olumlu bir güce dönüştürülmesi olduğuna inanıyoruz. Çünkü, her ne kadar küreselleşme çok önemli fırsatlar sunmaktaysa da, sağladığı nimetler günümüzde çok dengesiz bir biçimde paylaşılmakta, külfeti ise yine dengesiz bir biçimde dağılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ve geçiş sürecindeki ülkelerin bu temel sorunla baş etmede özel güçlükler yaşadıklarının bilincindeyiz. Dolayısıyla, küreselleşme, ancak tüm çeşitliliği ile insanlığı kapsayan ortak bir

gelecek kurmaya yönelik geniş kapsamlı ve sürekli çabalarla herkesi kucaklayan ve adil bir sürece dönüştürebilir. Söz konusu çabalar, gelişmekte olan ülkelerin ve geçiş sürecindeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap veren ve onların etkin katılımı ile formüle edilip uygulanan küresel ölçekli politika ve önlemleri içermelidir.

Kimi temel değerleri, yirmibirinci yüzyılın uluslararası ilişkileri açısından zorunlu görüyoruz. Bu temel değerler: Özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı ve ortak sorumluluk'tur.

Bu ortak değerleri hayata geçirmek için özel önem verdiğimiz kilit hedefler belirlemiş bulunuyoruz: “Barış, güvenlik ve silahsızlanma”, “kalkınma ve yoksullukla mücadele”, “ortak çevrenin korunması”, “Birleşmiş Milletler'in güçlendirilmesi”

... önceliklerin tamamının gereklerini yerine getirmede Birleşmiş Milletler'i daha etkin bir örgüte dönüştürmek için hiç bir çabadan kaçınmayacağız: tüm halkların kalkınması için mücadele; yoksulluk, cehalet ve hastalıkla mücadele; adaletsizlikle mücadele; şiddet, terör ve suçla mücadele; ve ortak gezegenimizin bozulması ve tahrip edilmesi ile mücadele.

Bu tarihsel fırsattan yararlanarak, barış, işbirliği ve kalkınma için evrensel özlmlerimizi gerçekleştirermize aracılık edebilecek olan Birleşmiş Milletler'in tüm insanlık ailesinin vazgeçilmez ortak yuvası olduğunu bir kez daha vurguluyoruz. Dolayısıyla, bu ortak amaçlara olan sarsılmaz desteğimizi ve bunlara ulaşma kararlılığımızı beyan ediyoruz.”

Uygarlık: Çözüm mü? Sorun mu?

Günümüze kadar insanoğlu tarafından oluşturulmuş en geniş ve uluslararası hukuk platformu olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca 2000 yılında ortaya konulan bu tespitler, görüşler ve hedefler ne anlama gelmektedir? Öyle ya, insanoğlu yüksek bir uygarlık düzeyine ulaşmamış mıydı? Böylesine bir uygarlık düzeyine ulaşmış Dünyamızda yoksulluk, açlık, salgın hastalık, savaş vs. gibi insanlık ayıplarının yeri olur mu? Başka bir deyişle, uygarlaşmış, yani bilim ve teknoloji devrimiyle doğanın kurallarına ve işleyişine müdahale etme imkanına kavuşan ve yaşamının kalitesini ve kantitesini yükseltmiş olan insanoğlunun, bütün hemcinslerine barış ve refah içinde bir yaşam sağlaması gerekmez miydi? Ama maalesef bugün, Mars'ta insanların yerleştirilmesi için projeler yapan uygarlık, yalnızca son birkaç ay içinde Somali'de kuraklık ve aç-

lık nedeniyle binlerce çocuğun ölümünü, bu ülkeyi terk etmek durumunda kalan ve göç sırasında ayak bağı olacağını düşündüğü çocuğunu yolda bırakan annelerin dramını önleyememektedir! Yine uygarlığımız, çok değil son birkaç yıl içinde Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da, Afganistan'da meydana gelen kanlı çatışmaların ve Dünyanın birçok yerindeki terör eylemlerinin de önüne geçememektedir. BM'nin Bildirgesi ve Hedefleri de hiçbir işe yaramamıştır. Bunların benimsenmesinden sonra geçen zaman diliminde, çözümlenmesi sözü verilen sorunlar daha da katlanmıştır. Dolayısıyla, BM tarafından deklare edilen bu Bildirge ve Hedefler, bir “günah çıkarma” ve “avuntu” olmaktan öteye geçememiştir.

Bireysel düzlemde konuyu ele aldığımızda: Günümüzde insan, yalnızca bir üretim ve tüketim aracıdır. Hatta, teknolojiye gelişmeler sonucunda üretimde makineleşme yaygınlaştığı için insanın neredeyse tamamen bir “tüketim” cihazı haline geldiği de söylenebilir. Öyle ki kentlerde yaşayan insanlar; artık (tabii işsiz değilse) çalışmadan arta kalan zamanının çoğunu “AVM” denen “tüketim mabetleri”nde geçiren, yapay ve gereksiz ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli harcayan, talep yaratan, bu talebin karşılanması için artan üretim nedeniyle doğal kaynakların israfına yol açan “egosantrik (ben merkezci)”, “hedonist (aşırı hazzı)” ve “şeyleşmiş” yaratık haline dönüşmüşlerdir. Çalış, kazan, sahip ol, harca, tüket; paran yoksa borçlan, ama mutlaka tüket... Günümüz uygarlığının insana empoze ettiği motto budur! Öte yandan, zamanın korkunç ağırlığı altında ezilen, “işbölümü” denilen psikik “hapisane”de mahkumiyet çeken, çalışmanın gri monotonluğunda boğulan, monolitik kurumların önemsizleştirdiği ve değersizleştirdiği insan, büyük bir “yabancılaşma” içinde bulunmaktadır. Birey, adeta, yabancılaşma denizinde küreksiz, dümensiz kalmış bir kayık gibidir. Daha açık olarak, günümüz uygarlığının yarattığı ikti-

sadi altyapı ve onun şekillendirdiği toplumsal ve kültürel üstyapı, insanı doğadan, varlık bütünlüğünden kopartmıştır. İnsan, gitgide üzerinden yaşadığı “toprak” a ve kendine yabancılaşmaktadır. Modern insan, kendinden kaçarken, kalabalıkların içinde yok olmayı marifet saymaktadır. Modern insan, kendisiyle baş başa kalmaktan korkmakta, aklını susturabilmek için akla gelen her yolu denemektedir. Küresel boyut kazanan şiddet ve terörün de, insani değerler alanındaki erozyonun da, içine sürüklendiğimiz “varoluşsal anlam boşluğu” nun da temelinde, (uygarlığın oluşturduğu koşullardan dolayı) insanın varlık bütünlüğünden kopması ve kendine yabancılaşması yatmaktadır.³

Sormak gerekir, bu nasıl uygarlıktır? Üstelik de uygarlaşacağız diye doğayı alabildiğince tahrip ettik ve nihayet yerküremizin ekolojik limitlerine kadar dayandık. Başka bir deyişle artık, uygarlığımız sayesinde, yani aşırı üretim ve tüketim nedeniyle doğal kaynaklar tükenme, yaşam döngüsü de kınılma noktasına geldi. Uygarlıktan elde ettiğimiz sonuçlar, bu kadar yüksek maliyete değdi mi? Evet uygarlık birçok sorunu çözdü, ama birçok sorunu da yarattı.

Yirminci yüzyılın büyük bilgelerinden Jiddu Krishnamurti şöyle demektedir: “Antropologların son keşiflerine göre, insanoğlu dünya üzerinde iki milyon yıldır yaşıyormuş. İnsanoğlu yaklaşık onyed bin yıl boyunca mağaralarda, uğraşlarının, savaşlarının, varoluşunun bitmez tükenmez acısını -iyiyle kötünün arasındaki, zulümle hiç bıkmadan arayıp durduğu şeyin, aşkın arasındaki savaşın kayıtlarını- bırakmıştır. Yine görüyoruz ki, insan sorunlarını çözmemiştir - matematiksel, bilimsel ya da teknik sorunları değil, insanlığa özgü sorunları; bu dünyada barış içinde nasıl yaşayabileceği, doğayla nasıl ilişkide olabileceği ve

çıplak bir dalın üstündeki kuşun güzelliğini nasıl görebileceğine ilişkin sorunlardır bunlar.”⁴

BM Genel Kurulunun deklare ettiği Binyıl Bildirgesi ve Hedefleri, aslında uygarlığın bu başarısızlıklarının itirafıdır.

Neden?

Bütün bunlar neden olmaktadır? Kitlemel huzursuzlukların ve gide rek çatışmaların görünür nedenleri arasında; ekonomik sistemin küresel aktörleri arasında cereyan eden “doğal kaynak” ları ve “pazar” ları ele geçirme mücadelelerin üretimin dağıtımındaki sorunların (dengesiz gelir dağılımı ve sosyal adaletsizlik) ve ekonomik sistemin yapısal krizlerinin (parasal ekonomiyle reel ekonomi arasındaki uyumsuzluk) yol açtığı siyasal ve toplumsal bunalımları sayabiliriz.

Peki temeldeki asıl faktör nedir? Bütün bu sorunları maddede değil, insanda aramalıyız. İnsan davranışlarının ardındaki temel güdü, hem bütün kazanımların hem de bütün problemlerin sebebidir: Çıkar... Bir bakıma Dünya’yı yöneten çıkardır.⁵ Basitçe, Dünya’mızda karşılaştığımız ekonomik ve politik krizlerin ardında, insanoğlunun açgözlülüğü, aşırı kazanç hırsı ve para saplantısı bulunmaktadır. Başka bir deyişle, gelişmenin muharriki olan “çıkarcı” güdüsü, paradoksal olarak, sorunlarımızın da asıl müsebbibidir. Bu bakımdan, aslında yaşadıklarımız, son tahlilde insanoğlunun kontrol edilemeyen nefsinden, çıkar güdüsünden, hırsından kaynaklanmaktadır. Fakat, bu özelliklerinin yanı sıra, yaradılış itibarıyla, “vicdan”, “acıma duygusu” ve “sağduyu” ile de teçhiz edilmiş insanoğlunun kendini aşarak, “nimetler” kadar “kölfe” ler”i de paylaşmayı başarabilmesi beklenmelidir. Ama maalesef insanoğlu, genelde, bunu başaramamış; altruist (diğerkam) olmak yerine, egoist

(bencil) olmayı tercih etmiştir. Bu bakımdan aslında bir “insanlık krizi” içinde bulunduğumuzu söylemek hiç de abartı olmayacaktır.

Bu noktada, Polinezya’daki Samoa Adasının Tiavea Kabilesinin Reisi olan ve 20 inci yüzyılın başında bir süre bazı Avrupa ülkelerinde bulunan Tuiavii’nin sözlerine kulak verelim:

“Ah kardeşlerim, bir Samoa köyünü içine alacak kadar kocaman kulübesi olup da, bir yolcuya tek geceliğine bile çatısının altında yer vermeyen adam hakkında ne düşünüyorsunuz? Elinde koca bir hevenk muz olan, ama karşısında açlık çekip yakaran birine bir tane bile muz vermeyen adam hakkında ne düşünüyorsunuz? Gözlerinizdeki kızgınlığı, dudaklarınızda aşılamayı görüyorum. Papalagi⁶ her saat bunu yapar. Yüzlerce dölşegi olsa dölşeksiz birine bir tanesini bile vermez. Üstüne üstük bir de dölşegi olmadığı için karşındakini suçlar, sitem eder. Kulübesi, çatısının en yüksek noktasına kadar yiyeceklerle dolu olabilir, aiga’sına⁷ yıllarca yetip de artacak kadar; ama çıkıp yiyeceği olmayan solgun ve aç birini aramaz. Oysa aç ve solgun olan bir dolu Papalagi vardır.

Palmiye olgunlaşınca yapraklarını ve meyvelerini döker. Papalagi ise, yapraklarını ve meyvelerini dökmek istemeyen bir palmiye gibi yaşar. “Bunlar benim, siz yiyemezsiniz!” Peki, o zaman palmiye yeni meyvelerini nasıl taşıyacak? Palmiyenin bilgeliği Papalagi’ninkinden kat kat yüksektir.”⁸

Günümüzde insanlar, Polinezya’da bir adadaki bu kabile reisi kadar doğal, diğerkam, paylaşımcı, vicdanlı ve yüksek sorumluluk duygusuna sahip olsalar; acaba BM, Binyıl Bildirgesi ve Hedefleri belirlemeye ihtiyaç duyar mıydı?

³ Prof.Dr. Hasan Onat, Doğanın Dip Seslerine Hiç Kulak Verdiniz mi?, Akşam Gazetesi, 8 Ağustos 2011

⁴ Jiddu Krishnamurti, Doğa ve Çevre Üzerine, Çeviren: Nurgül Demirdöven/Deniz Demirdöven, Ayna Yayınevi, İstanbul 1999, s.30

⁵ Albert O. Hirschman, Tutkular ve Çıkarlar, Çeviren: Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul 2008, s.61

⁶ Papalagi: Samoa dilinde “göğü delen” anlamına gelir. Ancak “beyazlar ve yabancılar” olarak anlaşılmaktadır. Metin’de ise Batı uygarlığının yarattığı insanı simgelemektedir.

⁷ Aiga: Samoa dilinde “aile” demektir.

⁸ Göğü Delen Adam, Kabile Reisi Tuiavii’nin Konuşması, Yayına Hazırlayan: Erich Scheurmann, Çeviren: Levent Tayla, Ayrıntı Yayınları, 7. Basım, İstanbul 2010, s.62

Ne yapılmalı?

Artık bu yozlaşmış, çürümüş, anlamsızlaşmış yaşam tarzını değiştirmemiz gerekmektedir.

Temel amacımız, insanoğlunun doğayla ilişkisini yeniden konumlandırmak; bu bağlamda, koparıldığı doğaya ve varlık bütünlüğüne yeniden kavuşturmak olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, "antroposentrik (insan merkezci)" bakış açısı terk edilmelidir.

İnsanların güdülerinin alabildiğince tahrik edilmesine dayalı, "gereksiz gereklilikler" yaratan, savurganlığa yol açan tüketim ekonomisi anlayışını bırakmalıyız. Bunun yerine ekolojik limitleri dikkate alan, çevreyle uyumlu teknolojilerden yararlanan, çevre etiğini ön planda tutan, savurganlığı değil tasarrufu esas alan bir ekonomik yaklaşımı; sade, mütevazı, paylaşımcı bir yaşam tarzını benimsemeliyiz.

İnsanoğlunun kar ve ilerleme peşinde koşması dev örgütlere ve artan bir uzlaşmaya yol açarken aslında göze batan bir ekonomik verimsizliğe, çevre kirlenmesine ve insan-

lık dışı çalışma koşullarına neden olmaktadır. Bu bakımdan, daha küçük işyerleri, yerel ortak mülkiyet ve yöresel işgücü ve kaynakları kullanan bölgesel işletmeler üzerine kurulu bir "orta teknoloji sistemi" oluşturulmalıdır.⁹

Toplumsal ve siyasal bunalımlara yol açan küresel ekonomik krizler, esasen, parasal ekonominin reel ekonominin çok önünde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan, son derece karmaşık yöntemlerle ve enstrümanlarla işleyen parasal ekonominin reel ekonomiye uyumlu olmasına yönelik olarak küresel düzeyde gerekli disiplinler önlemler alınmalıdır.

Bu bağlamda, Devlet ve Hükümet Başkanlarının 2000 yılında ittifakla kabul ettiği "BM Binyıl Bildirgesi ve Hedefleri"nin hayata geçirilmeye çalışılması iyi bir başlangıç olabilir.

Sonuç

Kuşkusuz bu öneriler ve dilekler "ütopik" görünebilir. Ancak, şayet insanoğlu kendi hırsını galebe çalıp doğanın hoyratça yağmalanmasını önleyemediği takdirde karşı karşıya

kalınacak küresel felaketler (çevre kirliliği, su ve enerji kaynaklarının azalması ve hatta yok olması, kıtlık, kuraklık vs.) hiç de ütopik olmayacak ve bütün gerçekliğiyle tüm insanlığa gerekli dersi verecektir.

Yine insanoğlu açgözlülüktен, aşırı kazanç hırsından ve para saplantısından kurtulmadıkça; Dünya'da ekonomik, toplumsal ve politik krizlerin, bireysel ya da kitlesel huzursuzlukların sonu gelmeyecektir.

Son söz olarak değineceğimiz şu dörtlükler, belki bu problematiğe karşı en iyi yanıtı oluşturmaktadır:

Şu dünyada üç beş günlük ömrün var,
Nedir bu dükkanlar, bu konaklar?
Ev mi dayanır, bu sel yatağına?
Bu rüzgarlı yerde mum mu yanar?

Niceleri geldi, neler istediler?
Sonunda dünyayı bırakıp gittiler;
Sen hiç gitmeyecek gibisin, değil mi?
O gidenler de hep senin gibiydiler.¹⁰

⁹ E.F. Schumacher, *Küçük Güzeldir*, Çeviren: Osman Çetin Deniztekin, Varlık Yayınları, 5. Basım, İstanbul 2010

¹⁰ Ömer Hayyam, *Dörtlükler*, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2010, s.17,39

